

СТАТЕНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ВИМІР

Статтю присвячено проблемі статеного виховання дітей та молоді кінця ХІХ ст. та її відображення у соціально-педагогічних джерелах. У публікації авторка розкриває особливості статеного виховання дітей та молоді виокремленого періоду, висвітлює мету, завдання та зміст статеного виховання. Обґрунтовується значення педагогічних ідей та досвіду видатних педагогів і науковців, які присвятили свої роботи проблемі статеного виховання молоді. Зокрема, у статті з'ясовано, що з середини ХІХ ст. головний акцент у статеному вихованні робився на виховання жінки – майбутньої матері. Виховання розумілося як процес підготовки людини до життя, тому значну увагу приділяли влаштуванню родинного побуту, відповідальність за який також повністю покладалося на матір-домогосподиню.

Ключові слова: виховання, статене виховання, статене життя, статена вихованість, педагогічні підходи, батьківство та материнство.

Постановка проблеми. Умови сучасного соціокультурного розвитку надзвичайно гостро актуалізують питання соціалізації дитини, залучення її до загальнолюдських цінностей. Важливим напрямом виховної роботи, що серед інших чинників визначає формування в дитини системи ціннісних орієнтацій, є статене виховання. Попри надзвичайно важливе значення статеного чинника в розвитку дитини, слід визнати, що сучасні педагоги (вчителі-практики) воліють не торкатися цього питання. Статене виховання залишилося за межами виховних інтересів школи та педагогіки, яка традиційно серед усіх напрямів виховання виокремлює такі: морально-етичне (моральне, етичне), духовне (духовно-релігійне), естетичне, громадянське, національне, військово-патріотичне, фізичне, трудове, екологічне, правове, економічне, розумове, превентивне, гендерне. Серед виокремлених складових статеного виховання згадується вкрай рідко, частіше воно розглядається в межах виховання морального. Сумна статистика свідчить, що з кожним роком збільшується кількість дітей і підлітків з низьким рівнем здоров'я, швидкими темпами поширюються шкідливі звички. Прогресивно зростає кількість школярів, які почали раннє статене життя, страждають на венеричні захворювання, ВІЛ-інфекцію. Вражаючим є те, що за даними фахівців, кількість ВІЛ-інфікованих уже досягає одного відсотка дорослого населення України. Тому проблема статеного виховання школярів та молоді стала однією із найбільш актуальних та соціально значущих у науковому дискурсі.

Орієнтири на подолання вище окреслених проблем сформульовані в Законах України "Про освіту" (1991 р., 1996 р. – нова редакція), "Про позашкільну освіту" (2000 р.), "Про дошкільну освіту" (2001 р.), "Про вищу освіту" (2002 р.), "Про охорону дитинства" (2001 р.); указах Президента України "Про Національну доктрину розвитку освіти" (2002 р.), "Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні" (2010 р.), "Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року" (2013 р.); актах Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про центр розвитку дитини" (2009 р.), "Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року" (2011 р.). Звернення до тексту вище згаданих документів переконує в розумінні вітчизняною науковою спільнотою нерозривного зв'язку між проблемами суспільного розвитку та гармонійним існуванням кожної людини, водночас аналіз програм, концепцій і нормативних документів показує певне обходження питань статеного виховання, особливо у дошкільній, початковій та середній освіті. Зважаючи на істотну психологічну аргументацію положень про необхідність цілеспрямованої роботи зі статено-рольової соціалізації дитини не лише підліткового, але й дошкільного, а тим паче молодшого шкільного віку, враховуючи наявність науково обґрунтованих систем статеного виховання на кожному віковому етапі, у педагогічній науці традиційно ці проблеми піднімаються й вирішуються не досить часто і рішуче. На сьогодні в Україні, як і в цілому у світі, спостерігаємо кризовий період у вирішенні проблем статеного виховання, тому за для ефективного їх подолання актуальним є звернення до історичного минулого людства та педагогічної спадщини видатних учених, педагогів, практиків, які заклали основи теорії статеного виховання.

Мета статті полягає у з'ясуванні основних аспектів статеного виховання дітей та молоді у соціально-педагогічних джерелах кінця ХІХ ст. задля визначення можливостей їх використання в сучасній науково-педагогічній практиці.

Результати теоретичного дослідження свідчать, що проблема статеного виховання та статених взаємовідносин знайшла своє відображення в численних педагогічних, філософських, антропологічних, історичних, психологічних дослідженнях вчених та науковців минулого століття: Д. Азбукін, П. Блонський, Л. Виготський, Г. Ващенко, А. Залкінд, О. Коллонтай, Н. Крупська, А. Макаренко, М. Рубінштейн, В. Сухомлинський та ін. Сучасний науковий дискурс репрезентує численні напрацювання у галузі статеного виховання, а саме теоретичні основи розкрито в працях (А. Даник, В. Каган, В. Кравець, С. Кириленко, І. Мачуська, А. Петровський, Л. Слинко); проблеми підготовки

юнаків-старшокласників до виконання соціальних ролей чоловіка та батька (Н. Гусак); різні аспекти статевого виховання в сім'ї (В. Васютинський, Т. Говорун, Т. Дороніна, О. Кікінежді, Д. Колесов, О. Шарган); питання формування культури сексуальної поведінки (Л. Гридковець, Т. Гурлева, Л. Мороз, О. Сечейко) і міжстатевих стосунків у шкільному колективі (М. Боришевський, І. Мезеря); розвиток у молоді моральних основ сімейного життя (Т. Алексєєнко, М. Вовчик-Блакитна, Т. Кравченко, Д. Луцик, Л. Яценко). Окреслена проблема частково представлена у дисертаційних дослідженнях Л. Бутузова ("Психологічні особливості особистісних ставлень підлітків до небезпеки ураження ВІЛ статевим шляхом", 2004 р.), Ю. Бурцева ("Статеве виховання молодших школярів засобами українського фольклору", 2006 р.), О. Василенко ("Педагогічні умови статевого виховання старших підлітків у позаурочній діяльності", 2006 р.), О. Вародова ("Статеве дозрівання хлопців сільської місцевості, фактори ризику його порушення", 2012 р.) та ін.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема статевого виховання молоді завжди була й буде предметом педагогічного дослідження. Виявлення і творче використання ідей окремих авторів К. Грязнова, В. Жука, Л. Золотарьова, М. Корфа, К. Ушинського, які були видрукувані у кінці XIX – початку XX ст., на сьогодні лишаються маловідомими та забутими. Таким чином, недостатня теоретична розробка засад статевого виховання дітей та молоді у вітчизняній педагогіці та потреби української школи зумовили вибір тематики наукової статті.

Для досягнення поставленої мети у роботі використано історико-педагогічні методи дослідження, що дозволили в ретроспективі істотно провести науковий аналіз проблеми статевого виховання дітей та молоді кінця XIX ст.; пошуково-бібліографічний метод вивчення опублікованих матеріалів дав змогу здійснити теоретичний аналіз історико-педагогічних джерел із досліджуваної проблеми; порівняльно-історичний метод дозволив розглянути динаміку розвитку теоретичних основ щодо виховання дітей та молоді зазначеного періоду в часовій послідовності відповідно до соціально-економічних та політичних державних перетворень; метод систематизації та узагальнення вивчених матеріалів сприяли осмисленню результатів і формулюванню висновків. У дослідженні особливе значення мають також теоретичні положення про дитину як найвищу соціальну цінність, сім'ю, роль батька та матері, педагогів, оточення у вихованні дітей.

Аналіз результатів дослідження свідчать, що протягом тривалого періоду історії людства ідея спеціального статевого виховання дітей неодноразово ставилася під сумнів, змінювалося саме розуміння сутності статевого виховання, а отже, – мети, завдання, змісту і методики здійснення відповідних виховних впливів. Конкретні форми і зміст статевого виховання були досить різноманітними й залежали від економічного розвитку суспільства, національних та культурних традицій. Однак мета статевого виховання визначалася, насамперед, необхідністю підготовки майбутнього покоління до виконання "головної" соціальної ролі – продовження роду, а отже, батьківства/материнства.

Значний вплив на формування системи статевого виховання справили відкриття в медичній та психологічній сферах другої половини XIX ст., що сприяло включенню до проблемного поля статевого виховання питань фізіологічного (запобігання передчасному пробудженню статевого інстинкту, боротьба із статевими викривленнями; проблеми гігієни та здоров'я дитини) та психологічного (розвиток психоемоційної сфери дитини/підлітка; значення сексуальних переживань у розвитку дитини/підлітка; зв'язок статевих емоцій із особливостями психофізіологічного розвитку) планів. Однак питання статевого виховання все ще залишалося в межах рестриктивної (охоронно-заборонної) традиції.

У XIX ст. передові педагоги-методисти, такі як М. Корф (1834-1883 рр.) ("Керівництво до навчання грамоти", 1882 р.; "Російська початкова школа", 1872 р.; "Наші педагогічні читання", 1882 р.), К. Ушинський (1824-1870 рр.) ("Людина як предмет виховання: спроба педагогічної антропології", 1868-1869 р.; "Дитячий світ", 1861 р.; "Рідне слово", 1864 р.; "Про сімейне виховання", 1974 р.), усе частіше порушували питання про спільне навчання хлопчиків і дівчаток у початкових (земських та церковнопарафіяльних) школах. Зокрема, К. Ушинський ("Матеріали до третього тому "Педагогічна антропологія", 1950 р. розділу "Програма педагогічного курсу для жіночих навчальних закладів") наполягав на необхідності освіти і виховання дівчат як майбутніх матерів і виховательок власних дітей. Таку думку він висловив, формулюючи теоретичні засади жіночої освіти: "Практична мета викладання педагогіки в жіночих навчальних закладах визначається тим, по-перше, щоб сформувати у дівчаток бажання свідомо займатись виховною діяльністю й дати їм можливість вивчати педагогічні твори, тим самим у подальшому вести свою педагогічну освіту, для якої в навчальних закладах може бути закладене основне підґрунтя, а по-друге, в тому, щоб дати слухачкам по закінченню навчального закладу з успіхом, без важких проб і грубих помилок займатись вихованням і початковим навчанням дітей [12, с. 31].

Зміни, які відбулися у другій половині XIX ст. в галузі статевого виховання, були передусім обумовлені значним розвитком медицини, тому в цей час, за справедливим твердженням С. Міжевої "уявлення про статеве виховання доповнюється питаннями застереження дітей від передчасного статевого життя, боротьбою із статевими збоченнями, проблемами гігієни, фізичного розвитку та здоров'я дитини" [9, с. 13]. Суспільна відповідальність за таке виховання майже повністю покладалося на матір.

Материнське виховання повинно було застерегти дитину від негідних вчинків у майбутньому. "Матері можуть значно сприяти благу майбутніх поколінь", – стверджувалося в посібнику середини XIX ст. ("Мать семейства, или Главнейшая правила, которыми должна руководствоваться мать при воспитании детей", 1839 р.) [7, с. 146]. Ця "жіноча" відповідальність обґрунтовувалася достатньо цікаво: "Жінка була винуватицею порушення першою людиною заповіді Божої та бід всього людського роду, тому вона повинна бути головним зряддям для відновлення нашого щастя" [7, с. 146]. Тобто, з одного

боку, жінка виконує суспільне завдання, вона гідна поваги; з іншого – вона спокутує первородний гріх. "Чоловік/батько своїм ставленням до дружини/матері подає дітям приклад шанобливої поваги, що лише посилює вплив матері на дітей" [7, с. 148]. Тобто якщо жінка знаходиться з дітьми повсякчасно та відповідає за них повністю, то чоловік виступає зовнішнім суб'єктом, який майже не втручається в процес виховання. Мати може звернутися до нього лише в надзвичайних ситуаціях.

Тому з середини ХІХ ст. головний акцент у статевому вихованні робився на виховання жінки – майбутньої матері. Виховання взагалі розумілося як процес підготовки людини до життя, тому значну увагу приділяли влаштуванню родинного побуту, відповідальність за який також повністю покладалося на матір-домогосподиню. Її вважали "найкращою вихователькою", і це проголошувалося "найвищим призначенням жінки" [1, с. 16]. Отже, питання жіночої освіти розглядалося із позицій родинної користі, яку ця освіта принесе для виховання дівчинки – майбутньої матері: "Жінку треба вчити тому, що становить завдання її життя" [10, с. 22]. Відповідно, говорити про статево виховання в цей час можна лише з позицій статевої відповідності чоловіка та жінки своїм соціальним (родинним) функціям. Проте головна відповідальність накладається на матір. Можливо, тому наприкінці ХІХ ст. з'являються видання, що мають характер початкової (медичної) просвіти для дівчат – майбутніх матерів [3], [4], [11]. В основному зміст цих робіт – це пояснення особливостей догляду за дітьми від народження, яке проводиться в двох аспектах: "умови, яким повинно відповідати зовнішнє середовище, задля безперешкодного розвитку новонародженого людського організму" [11, с. 24], та особливостей виховання дітей, а також ставлення батьків до їхнього розвитку. Вагомою у цьому аспекті вважається робота В. Жука (1847-1915 рр.) "Мати та дитина. Гігієна в загальнодоступному викладі" ("Мать и дитя. Гигиена в общедоступном изложении", СПб., 1881) [4]. (За даними Л. Грицай, ще до революції 1917 р. ця книга перевидавалася 11 разів) [2, с. 158].

Книга В. Жука безпосередньо торкається питання дітонародження та догляду за дитиною, тому проблема статевого виховання тут не має окремого висвітлення. Погляди вченого щодо виокремленого аспекту можемо віднайти лише в його роздумах над проблемою підготовки молоді до шлюбу. І тут він зауважує на необхідності державного втручання в демографічний процес, що розглядається ним як усунення значної кількості соціальних та виховних недоліків. Дослідник наголошує на необхідності юнакам готуватися до шлюбу (утримання від розпусти), дівчатам же слід зберігати здоров'я: "Кому довелося бути лікарем у жіночій школі, той з досвіду знає, що однією з головних причин наявних розладів стає нерівномірність у розподілі крові, викликані сидячим способом життя й недостатнім виконанням тілесних вправ при постійному збудженні й напрузі мозку. Весь тягар шкільного укладу тут позначається ще різкіше, ніж у хлопчиків, особливо в період так званого змузніння (статевої зрілості), який, в більшості випадків, наступає на шкільній лаві. Але що ж робить школа і сім'я в той час, коли організм починає завершувати свій розвиток?" [4, с. 19-20]. Отже, роблячи висновок про слабку підготовленість молоді до шлюбу, можемо припустити, що В. Жук відображає суспільний (передовий) погляд на проблему статевого виховання, оскільки вбачає головну причину такого стану в розпусті юнаків та відсутності правильної фізичної підготовки у дівчат.

Медико-фізіологічний підхід зазнає певної модифікації наприкінці ХІХ ст. під впливом низки публікацій, пов'язаних із психологією статі. У цей час з'являються роботи, що стосуються переважно умов статевої гігієни та питань підготовки до шлюбу, у яких питання статевого виховання мають достатньо обмежене висвітлення та безпосередньо пов'язані з проблемами любові, сім'ї, батьківства/материнства. Наочний приклад саме такого передового для свого часу підходу демонструє К. Грязнов ("Любовь в физическом и нравственном отношении. Опыт популярного изложения вопросов этики и гигиены половой любви"; Москва, 1898 р.). Це об'ємне видання (500 стор.) дає можливість встановити ступінь наукового вивчення проблеми статі наприкінці ХІХ ст. та дозволяє констатувати значний інтерес суспільства до аналізованої проблеми.

У передмові до видання К. Грязнов пише про важливість просвітницької роботи у питаннях статі, тому поряд із розділом "Фізіологія та психологія любові у зв'язку з вченням про моральні відносини між чоловіком та жінкою" (частина І), автор готує розділ "Завдання виховання у галузі явищ, пов'язаних із статевим життям людського організму (частина ІІ "Практичні поради, що витікають із любовних стосунків") [3]. У цій частині вчений практично повторює положення згаданих вище авторів кінця ХІХ ст.: відповідальність матері за здоров'я та розвиток дитини; головна задача виховання матері – "вивчення правильного та раціонального опікування дитиною" тощо [3, с. 470]. Саме таке розв'язання питання стає зрозумілим, якщо звернутися до жахливих свідчень дитячої смертності, які наводить автор: "із загальної суми народжених до 12-річного віку вмирає три чверті дітей. Смертність у цьому жахливому розмірі складає загальний та постійно діючий закон. На 100 народжених вмирає 75! Такого величезного відсотка не дає жодна жахлива війна" [3, с. 469]. Значне місце у книзі займають поради щодо морального виховання, до якого відноситься й виховання статево. Автор наголошує: "Сучасний метод морального виховання абсолютно ігнорує з виду статево життя дитини і навіть юнака, чи, ще гірше, тлумачить це питання з абсолютно викривленої точки зору" [3, с. 470]. До питань, які потребують урахування в цій сфері, вчений відносить питання "гігієнічних заходів для керівництва родини та школи, які відповідають за життя та здоров'я дитини" ("попередження передчасного статевого розвитку", "попередження божевільних витрат фізичних сил", скорочення статевих захворювань); виховання розуміння почуття любові як вищого прояву людських стосунків; формування правильного ставлення до статевих стосунків між чоловіком та жінкою шляхом усвідомленого "прагнення до одношлюбності", "підкорення інтересів особистого щастя, інтересів родини вимогам загального блага" [3, с. 475].

Педагогічною думкою цього часу підкреслювалася необхідність виховання молодих людей – і дівчат, і хлопців – у цнотливості, а також збереження чистоти почуттів. Учені наводять численні приклади негативних наслідків передчасного пробудження статевого життя у хлопців та дівчат та переконують, що збереження цнотливості до одруження "є найміцнішою гарантією подружнього щастя" [6, с. 13], тому молоде покоління повинно знати, як запобігти втраті цноти. Слугувати причиною пробудження статевої цікавості дітей можуть поведінка батьків, оточення, книги та різноманітні розважальні заходи. Але ці впливи стосуються переважно хлопців. Щодо дівчат Л. Золотарьов, автор низки популярних книжок ("Что говорит наука о половой потребности: популярно-научный очерк для родителей, воспитателей и учащейся молодежи", М., 1895; "Гигиена брака", М., 1896; "О предупреждении добрачных половых сношений", М., 1896; "Устой семье: гигиенические и психологические условия брака", М., 1898), зауважує таке: "Одна з головних причин падіння полягає в поганому вихованні та освіті жінок. Батьки намагаються якомога сильніше розвинути в дівчині почуття на шкоду розумовим здібностям. Така перевага робить дівчину здатною легко піддаватися впливу чоловіка. Недолік же розумових вправ і знань не дає їй можливості аналізувати факти. Невміння розібратися в життєвих фактах разом із сильним розвитком нервовості часто робить її рабинею чоловіка" [6, с. 32]. Наведені вище цитати ілюструють посилення рестриктивного підходу в статевому вихованні кінця XIX ст.

Водночас пропагували й прокреаційний підхід, яким посилювали вимоги до виховання дівчат як майбутніх матерів. Показовими у цьому випадку були видання 1900 р. "Друг родини. Мати – вихователька: (Етюд 1897-98-99 років)" та 1901 р. "Жінка в сімейному та соціальному житті". Тут міститься значна кількість порад щодо материнства, проте вміщено окремі розділи (1900 р.: "Про завдання перевиховання жінки"; "Про чоловічі професії для жінок" та "Вплив жінки на чоловіка"; 1901 р.: "Ідеал жінки", "Жінка як дружина та мати", "Перші обов'язки матері", "Завдання матері"), які доцільно проаналізувати з точки зору статевого виховання, зокрема виховання дівчат/жінок.

Упорядник збірки "Друг сім'ї" намагається відтворити образ "ідеальної жінки", головне призначення якої – продовження роду ("у матері немає вище обов'язку, ніж виховання дітей" [8, с. 52]), отже, виступає проти спроб жінок "домагання буцімто своєї свободи, на шкоду своїм чоловікам, братам, батькам" [8, с. 52]. Тому й професії жінок повинні бути цілком корисними родині: "Замість того, щоб вивчати законодавство, політичну економію, фінансову та банківську справу, адвокатуру, адміністрацію... – займіться краще вивченням біології, медицини, переважно дитячої гігієни, природничих наук, частково хімії та фізики, новітньої педагогіки, витончених мистецтв, шиття сукні та білизни, словом, усього, що має відношення до виховання дітей від колиски до шкільного віку" [8, с. 53]. Виховання дівчат повинно бути зорієнтовано виключно на підготовку до майбутньої ролі матері через допомогу матері в повсякденному житті, що зробить виховання "непомітним". "Лише в родині, під керівництвом матері, – стверджує упорядник другого видання ("Жінка в сімейному та соціальному житті"), – дівчинка отримує справжню свою освіту" [5, с. 5].

Слід також відзначити, що й у такого роду виданнях зустрічаються думки про негативний вплив роздільного виховання дівчат та хлопців (поки в межах однієї родини): "молодим людям треба давати однакове виховання та освіту, одночасно даючи їм ясне поняття про відмінні якості характерів, що становить їх статево різницю" [5, с. 5]. Спільне виховання, навпаки, сприятиме встановленню між дітьми "взаємоповаги, прихильності, дружби, які виражаються в тому, що кожен із них намагається справити більший моральний вплив на іншу статтю особливостями свого характеру" [5, с. 8].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз історико-педагогічної літератури засвідчує, що розвиток педагогічної думки кінця XIX ст. щодо статевого виховання доводить безумовну актуалізацію цього питання, яке розглядалося більшістю науковцями як спосіб застереження дітей від передчасного статевого життя, боротьбою зі статевими збоченнями, розробкою питань з гігієни, фізичним розвитком та здоров'ям дитини. Відповідно, виховна система в статевому аспекті функціонувала в межах традиційних (прокреаційний та рестриктивний) підходів, які не могли протистояти інтенсивному розвитку медичних і психологічних наук, тому намагалися використати їх у своїх цілях. Необхідність збереження цнотливості до шлюбу пояснювалося вже не релігійними чи традиційними настановами, а медичними та біологічними чинниками. Тому процес становлення статевого виховання тісно пов'язаний з конкретно історичними умовами наприкінці XIX ст. та визначається такими тенденціями:

- родина, яка сама переживала час реформування, вже не могла впоратися з питаннями статевої освіти, тому більше уваги почали приділяти материнській освіті;
- жінкам дозволили вивчати природничі науки, але такі, що могли послугуватися їм у їхній ролі дружини-матері;
- компромісним кроком в сфері освіти була поступова популяризація думки про доцільність спільного навчання дітей різної статі;
- у педагогічній науці розпочинається розробка виховних заходів щодо попередження передчасного статевого потягу, піднімаються питання психогігієни статевого життя, захисту сексуальної сфери дитини від сильних подразників;
- у суспільстві спостерігається підвищена увага до цього питання з боку державних діячів, психологів, педагогів та медичних працівників.

Отже, пізнавальна ситуація у сфері статевого виховання свідчить, що за останні 100 років, незважаючи на актуальність проблеми статевого виховання, вона залишається не повністю дослідженою та розкритою на психолого-педагогічній літературі. Вважаємо доцільним, аби в виховному процесі школи чи вищого навчального закладу були більш широко актуалізовані питання статевого виховання дітей та

молоді, що, у свою чергу, дасть змогу обґрунтувати теоретичні підходи до проблеми виховання сучасних хлопчиків і дівчат, уявлень про чоловічість і жіночість, культуру між статевої поведінки, навичок міжособистісного спілкування, орієнтації на соціальні та моральні норми. Подальший пошук означеної проблеми слід подовжити в контексті розгляду проблеми статевого виховання у педагогічній спадщині А. Макаренка та порівняння його поглядів з сучасною педагогічною теорією та практикою.

Використані джерела

1. Вихров Р. О воспитании женщины согласно ее призванию. Лекция чтения в Берлине 20 февраля 1865 года / Р. Вихров. – С. Петербург : [б.и.], 1865. – 34 с.
2. Грицай Л. Нравственные аспекты проблемы полового воспитания детей в семье в педагогическом наследии Н. Е. Румянцева и его современников / Л. Грицай // Вестн. Томского гос. пед. ун-та (Tomsk State Pedagogical University Bulletin). – 2013. – Вып. 374. – С. 156 -159.
3. Грязнов К. Любовь в физическом и нравственном отношении. Опыт популярного изложения вопросов этики и гигиены половой любви / К. Грязнов. – М. : [б.и.], 1898. – 500 с.
4. Жук В. Н. Мать и дитя. Гигиена в общедоступном изложении / В. Н. Жук. – СПб. : [б.и.], 1881. – 488 с.
5. Женщина в семейной и социальной жизни / [пер. с нем. составлено под редакцией И.Р.Г.]. – С. Петербург : Тип. Исидора Гольдберга, 1901. – V, [3], 500 с.
6. Золотарев Л. А. О предупреждении добрых половых сношений / Л. А. Золотарев. – Москва. : Типография Товарищества И. Н. Кушнерев и КО, 1899. – 56 с.
7. Мать семейства, или Главнейшая правила, которыми должна руководствоваться мать при воспитании детей. – С. Петербург : [б.и.], 1839. – 166 с.
8. Мать – воспитательница: (Этюд 1897-98-99 годов) / [предисл. Сигма]. – СПб. : Тип. М. Меркушева, 1900. – V. 193, [2] с.
9. Мижева С. Р. Проблемы полового воспитания в отечественной школе и педагогике конца XIX – начала XX веков : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Мижева Светлана Руслановна. – Ставрополь, 2011. – 138 с.
10. Рутковская М. В. Человек в системе конфуцианских ценностей [Электронный ресурс] / М. В. Рутковская. – Режим доступа : www2.pglu.ru/upload/iblock/a50/uch_2008_xiv_00021.pdf
11. Скворцов И. Гигиена воспитания / И. Скворцов. – Москва. : Типография М.Г. Волчанинова, 1890. – 80 с.
12. Ушинский К. Д. Собрание сочинений : в 11 томах / [сост. и подгот. к печати В. Я. Струминский]. – М. : Л. : Изд-во АПН РСФСР. 1948-1952., Т. 10 – 1950. – 665 с.

Volikova M. N.

CHILDREN AND YOUTH'S SEXUAL EDUCATION IN PEDAGOGIC SCIENTIFIC RESEARCHES OF THE END OF NINETEENTH CENTURY : SOCIAL AND EDUCATIONAL DIMENSION

The article deals with the problem of children and youth's sexual education at the end of nineteenth century and its impact on social and educational sources. Author reveals peculiarities of sexual education of children and youth singled out period, highlights the goals, objectives and content of sex education. It is proved that the problem of research concerned both foreign and domestic scientists (K. Gryaznov, V. Zhuk, L. Zolotarev, M. Korf, K. Ushinsky). Grounded mentioned pedagogical ideas and experience outstanding teachers and scholars who have devoted their work to the problem of sex education for young people. In particular, the article found that from the mid nineteenth century the emphasis on sex education was placed on the education of women – future mothers. Education is understood as a process of preparation of human life, so much attention paid to family life of the device, which is also responsible for fully entrusted to the mother-homemaker. Accordingly, the educational system in the aspect of sexual function within the traditional (restrictive) approaches that could not withstand the intensive development of medical and psychological sciences, so trying to use them for their own purposes. The need to preserve chastity before marriage is not due to religious or traditional prescriptions, and medical and biological factors. The article focuses that modern educators (practice teachers) prefer not to deal with this issue in accordance sex education is outside the educational interests of the school and pedagogy, which traditionally all areas of education distinguishes include moral and ethical (moral, ethical) spiritual (spiritual, religious), aesthetic, civic, national, military, patriotic, physical labor, environmental, legal, economic, mental, preventive, gender. The study has been hypothesized that built correctly and ethically sex education at school or in higher education will increase the level of literacy and awareness of pupils / students with sexual health and sexual development. Therefore, the problem of children and youth's sexual education is one of the most urgent and socially significant in scientific discourse.

Key words: education, sex education, sexuality, pedagogical approaches, fatherhood and motherhood.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2015 р.